

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

БОЙЧЕНКО ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

**ВЗАЄМОДІЯ ЗМІ І ВЛАДИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРАВА ГРОМАДЯН НА ІНФОРМАЦІЮ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

магістерської роботи на здобуття наукового ступеня
магістра публічного управління

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні трансформаційні процеси у всіх сферах суспільно-політичного життя, пов'язані з формуванням єдиного інформаційного простору, розвитком технічних засобів, забезпечують постійний доступ до інформаційно-комунікативних каналів, в значній мірі актуалізували проблему взаємодії органів влади та засобів масової інформації в Україні. Сьогодні, коли якість життя суспільства визначається ступенем його інформованості та демократичної свідомості, питання про взаємовідносини ЗМІ і влади в контексті реалізації права громадян на інформацію набуває особливого значення.

У взаємодії влади і ЗМІ в сучасному політичному процесі України можна виділити дві складові: співпраця та конфлікт. З одного боку, в умовах формування та розвитку демократичного ладу і проголошення свободи слова в нашій державі намітилася тенденція до налагодження конструктивного діалогу між органами влади всіх рівнів і ЗМІ. З іншого боку, в умовах політизації мас-медіа і медіатизації політики актуалізуються протиріччя, що виникають між владою та ЗМІ. ЗМІ можуть висловлювати політичні амбіції кіл, що прагнуть до влади і що володіють достатнім капіталом для реалізації своїх намірів. За цих умов конфлікт буде виглядати не як суперництво влади і опозиції, а як протистояння владних структур і ЗМІ, які нібито прагнуть до відбиття «істинного» стану справ.

Взаємодія між органами влади та ЗМІ в Україні еволюціонувала від «контролюючих відносин» до «відносин через прес-службу». Сьогодні прес-служба не тільки офіційний рупор влади, а й реальний гравець на інформаційному полі, який формує через вплив на ЗМІ необхідну владі громадську думку, використовуючи для цього як фінансові важелі, так і інші способи впливу на прийняття рішень редакціями.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення особливостей взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію.

Окреслена мета зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- стан наукової розробки проблеми та визначити джерельну базу дослідження;
- розкрити поняття та сутність взаємодії ЗМІ та влади;
- дослідити світовий досвід взаємодії ЗМІ та влади;
- проаналізувати нормативно-правове та інституційне регулювання діяльності ЗМІ в Україні;
- охарактеризувати організаційний механізм взаємодії органів публічної влади та ЗМІ;
- визначити проблеми та шляхи оптимізації взаємодії ЗМІ і влади в Україні.

Об'єктом дослідження є комунікація в сфері публічного управління.

Предметом дослідження є особливості взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань дослідження в роботі використано сукупність методів наукового пізнання. Методи системного та структурного аналізу були використані при дослідженні сутності основних категорій дослідження.

Системний підхід є методологічною основою всієї роботи й використовується для вирішення більшості завдань дослідження. Зокрема, з позицій системного підходу розглянуто систему нормативно-правового та інституційного регулювання діяльності ЗМІ в Україні. Для аналізу законодавчих актів та нормативних документів використовувався системно-аналітичний метод. Метод порівняльного аналізу було використано для дослідження світового досвіду взаємодії ЗМІ та влади. Історичний метод дав можливість відстежити розвиток українського законодавства у сфері регулювання діяльності ЗМІ. Метод комплексного аналізу було використано для формулювання наукових визначень, висновків, які виносяться на захист.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в роботі виявлені особливості взаємодії влади та ЗМІ в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію.

Основні положення дослідження, що визначають наукову новизну одержаних результатів, полягають в наступному:

- уточнено поняття «взаємодія органів публічної влади та ЗМІ», під яким варто розуміти постійну й узгоджену діяльність між представниками влади та ЗМІ задля забезпечення громадськості своєчасною, об'єктивною, повною інформацією про роботу органів влади, про вирішення ключових проблем державної політики та місцевих проблем;

- запропоновано напрямки оптимізації взаємодії ЗМІ і влади в Україні шляхом удосконалення та доопрацювання законодавства (прийняття нового закону «Про медіа», який регулюватиме роботу інтернет-видань); створення Етичного кодексу взаємодії органів публічної влади та ЗМІ; підвищення професійного рівня роботи зі ЗМІ у представників органів публічної влади; створення на місцях (в регіонах) Концепції інформаційної взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації, яка б визначала цілі, завдання, основні напрямки та механізми реалізації регіональних цільових програм і проектів у сфері, пов'язаній зі створенням, перетворенням і споживанням інформації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретичних висновків, розробок і практичних результатів дослідження для подальшого науково-теоретичного обґрунтування механізмів взаємодії органів влади та ЗМІ; у навчальному процесі при підготовці студентів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 91 сторінку, з яких 80 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень та особистий внесок автора дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження взаємодії ЗМІ та влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію» охарактеризовано стан наукової розробки та джерельну базу дослідження, розкрито поняття та сутність взаємодії ЗМІ та влади, досліджено світовий досвід взаємодії ЗМІ та влади

Підрозділ 1.1. «Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження» присвячений аналізу стану наукової розробки проблеми у вітчизняній та зарубіжній науці.

Встановлено, що доробок вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері взаємодії органів влади та ЗМІ є значним. Втім, необхідно визнати недостатню розробленість проблематики пошуку шляхів вдосконалення відносин між владою та ЗМІ на сучасному етапі.

Джерельна база дослідження охоплює значне коло джерел. Матеріали, використані при написанні роботи, умовно можуть бути поділені на кілька груп. Перша група джерел – міжнародні нормативно-правові акти, які імплементувала Україна. Зокрема, до цієї групи увійшли Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Факультативний протокол до нього], Європейська конвенція з прав людини, Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів.

До другої групи належать акти національного законодавства (закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Кабінету міністрів України, інші

законодавчі акти щодо регулювання взаємодії органів влади та ЗМІ). Важливими джерелами цієї групи стали закон України: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації».

Третю групу складає інформація з офіційних сайтів органів влади. До четвертої групи джерел увійшли публікації ЗМІ щодо особливостей взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію.

У підрозділі 1.2. «*Поняття та сутність взаємодії ЗМІ та влади*» розкрито сутність ключових категорій дослідження.

З'ясовано, що під взаємодією ЗМІ та органів влади необхідно розуміти постійну й узгоджену діяльність між представниками влади та ЗМІ задля забезпечення громадськості своєчасною, об'єктивною, повною інформацією про роботу органів влади, про вирішення ключових проблем державної політики та місцевих проблем.

Загальновизнаними з теоретичної точки зору є існування чотирьох ключових моделей взаємодії ЗМІ та влади. Механізми ж регуляції у відповідній моделі визначаються політичними принципами кожної політичної системи. Так, виокремлюють авторитарну, тоталітарну, ліберальну моделі та модель соціальної відповідальності.

У підрозділі 1.3. «*Світовий досвід взаємодії ЗМІ та влади*» розкрито досвід країн світу у сфері взаємодії ЗМІ та влади. Світова практика показує, що ЗМІ можуть по-різному взаємодіяти із владою. Особливості цих взаємовідносин залежать, зокрема, від типу політичного режиму та політичної системи в країні.

Європейські країни та США тяжіють до рівноправного партнерства між ЗМІ та владою, мають відповідні нормативно-правові акти, що регулюють як роботу ЗМІ, так і діяльність органів влади щодо представників медіа. Однак у світі застосовуються і більш жорсткі, централізовані моделі, які передбачають контроль та елементи цензури (наприклад, у КНР).

Більшість демократичних держав світу демонструють абсолютну незалежність ЗМІ. Влада в таких країнах, як Франція, Німеччина, США, Великобританія, намагається вибудовувати дружні відносини із ЗМІ. Однак, це не означає, що журналісти будуть говорити словами можновладців, ЗМІ залишаються об'єктивними та незаангажованими. У більшості країн світу ЗМІ перебувають у приватних руках.

У другому розділі «Механізми регулювання взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію» розкрито нормативно-правове та інституційне регулювання діяльності ЗМІ в Україні, охарактеризовано організаційний механізм взаємодії органів публічної влади та ЗМІ.

У підрозділі 2.1. «*Нормативно-правове та інституційне регулювання діяльності ЗМІ в Україні*» встановлено, що за роки незалежності в Україні створено нормативно-правову онову для діяльності ЗМІ. Однак, наявна законодавча база потребує доповнення та доопрацювання. Відзначено, що ключовими інституціями у сфері регулювання діяльності ЗМІ в Україні є Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення (далі НРУТР) і Державний комітет телебачення і радіомовлення України (далі Держкомтелерадіо). Діяльність обох структур направлена в першу чергу на регулювання інформаційного середовища, однак у функціональному відношенні мають різну конфігурацію обов'язків.

У підрозділі 2.2. «*Організаційний механізм взаємодії органів публічної влади та ЗМІ*» висвітлено особливості організаційного механізму взаємодії органів влади та ЗМІ.

З'ясовано, що взаємодія органів влади та ЗМІ відбувається у формі індивідуальної співпраці журналістів із представниками органів влади, у формі роботи з інформаційними службами владних структур і загальноприйняті форми інформаційної співпраці: прес-конференції, брифінги, прес-релізи тощо. Найчастіше взаємодія між органами влади та ЗМІ відбувається саме через прес-служби органів влади. Важливою формою взаємодії органів влади та ЗМІ є запити журналістів до органів влади. Для журналіста вкрай важливим є отримання інформації швидко та у зручному форматі, адже написання одного журналістського матеріалу може вимагати аналізу великого обсягу документів.

У третьому розділі «шляхи оптимізації взаємодії ЗМІ і влади в Україні» розкрито проблеми взаємодії ЗМІ та влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію та визначено напрями вдосконалення відносин між владою та ЗМІ на сучасному етапі державотворення.

У підрозділі 3.1. «Проблеми взаємодії ЗМІ та влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію» виявлено, що у сфері взаємодії органів публічної влади та ЗМІ є низка проблем: недоліки законодавства, недостатня кількість професіоналів серед співробітників прес-служб органів влади; закритість владних структур від ЗМІ, негативне ставлення представників влади до журналістів тощо.

У підрозділі 3.2. «Напрями вдосконалення відносин між владою та ЗМІ на сучасному етапі державотворення» доведено, що сьогодні необхідно працювати над вдосконаленням законодавства в сфері роботи ЗМІ та в сфері взаємодії ЗМІ із владою, зокрема унормувати діяльність інтернет-ЗМІ в Україні. Держава має організувати підвищення кваліфікації для осіб, які працюють у прес-службах органів влади. Також влада сама має бути більш відкритою до журналістів, а журналісти мають керуватися інтересами суспільства, а не власників ЗМІ.

Можна визначити наступні шляхи удосконалення взаємодії органів влади та ЗМІ в Україні:

- доопрацювати законодавство, що регулює сферу взаємодії ЗМІ та органів влади, зокрема, прийняти закон «Про медіа», усунувши із наявного законопроекту недоліки та зауваження;
- розробити та прийняти Етичний кодекс взаємодії органів публічної влади та ЗМІ;
- працювати над вдосконаленням роботи прес-служб органів влади шляхом підвищення кваліфікації персоналу, який там працює. Необхідно займатися навчання державних службовців у сфері комунікації, це покращить взаємодії із ЗМІ;
- посилити відповідальність представників влади за надання недостовірної інформації для ЗМІ, за неповагу до представників ЗМІ;
- вживати заходів для підвищення рівня політичної культури всього населення країни;
- на місцях (в регіонах) створити Концепції інформаційної взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації, яка б визначала цілі, завдання, основні напрями та механізми реалізації регіональних цільових програм і проектів у сфері, пов'язаній зі створенням, перетворенням і споживанням інформації.

ВИСНОВКИ

У **висновках** узагальнено головні результати магістерського дослідження.

На підставі здійсненого дослідження сформульовано такі основні висновки і рекомендації.

1. Аналіз стану наукової розробки досліджуваної проблеми показав, що в сучасній науці публічного управління проблема взаємодії органів влади та ЗМІ є предметом дослідження серед багатьох науковців. Однак, більшість науковців приділяють увагу

розвитку нормативно-правової бази, що регулює роботу ЗМІ в Україні. А комплексних наукових робіт, в яких було б запропоновано реальні шляхи покращення взаємодії влади та ЗМІ в Україні, досить не багато.

Джерельна база дослідження охоплює значне коло джерел. Матеріали, використані при написанні роботи, умовно можуть бути поділені на кілька груп. Перша група джерел – міжнародні нормативно-правові акти, які імплементувала Україна. До другої групи належать акти національного законодавства (закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Кабінету міністрів України, інші законодавчі акти щодо регулювання взаємодії органів влади та ЗМІ). Третю групу складає інформація з офіційних сайтів органів влади. До четвертої групи джерел увійшли публікації ЗМІ щодо особливостей взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію.

2. Встановлено, що взаємодія ЗМІ та органів влади - це постійна та узгоджена діяльність між представниками влади та ЗМІ задля забезпечення громадськості своєчасною, об'єктивною, повною інформацією про роботу органів влади, про вирішення ключових проблем державної політики та місцевих проблем.

Загально визнаними з теоретичної точки зору є існування чотирьох ключових моделей взаємодії ЗМІ та влади. Механізми ж регуляції у відповідній моделі визначаються політичними принципами кожної політичної системи. Так, виокремлюють авторитарну, тоталітарну, ліберальну моделі та модель соціальної відповідальності.

3. З'ясовано, що в демократичних державах робота ЗМІ регулюється. Для цього вироблені різноманітні процедури: від законодавчого контролю до системи саморегулювання. Низка законів, що регулюють різні аспекти роботи ЗМІ діє у Великобританії, Франції, Данії. Також ключовим інструментом саморегулювання діяльності в медіа-просторі зарубіжних держав є кодекси репортерів і журналістів, прийняті професійним співтовариством. У більшості демократичних держав ЗМІ є приватними, а державна чи муніципальна форма власності ЗМІ не зустрічається.

4. Доведено, що в Україні створено ґрунтовну нормативно-правову базу, що задає вектор функціонування ЗМІ і забезпечує відкритий допуск до пошуку, отримання і передачі інформації про діяльність державних органів, а також прозорість і гласність прийнятих рішень.

Законодавча база включає в себе норми міжнародних нормативно-правових актів, імплементованих Україною (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права і Факультативний протокол до нього, Європейська конвенція з прав людини, Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів), та норми вітчизняного законодавства. Ключовими документами, що регулюють діяльність ЗМІ в Україні та регулюють сферу взаємодії ЗМІ та органів влади, є закони України: «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації». 27 грудня 2019 року у Верховній Раді України було зареєстровано Проект Закону «Про медіа» (законопроект №2693). Однак, цей документ отримав чимало критики та знаходиться на доопрацюванні.

Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення та Державний комітет телебачення і радіомовлення України – це структури, діяльність яких направлена на регулювання інформаційного середовища, забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері.

5. Виявлено, що органи публічної влади та ЗМІ взаємодіють у формі прес-конференцій, брифінгів, прес-релізів, індивідуальної співпраці журналістів із представниками органів влади, журналістських запитів до органів влади. Ключовою ланкою, яка організовує процес взаємодії між органом влади та ЗМІ є прес-служба

відповідного органу влади.

Сучасні умови та виклики дали поштовх розвитку такої форми взаємодії із ЗМІ – як участь у телевізійних політичних шоу-проектах. Подібні політичні шоу вже досить тривали час існують на українському телебаченні, однак в умовах пандемії, керівники органів публічної влади України досить активно приймають участь у подібних проектах задля надання офіційної інформації «з перших вуст» про події та дії керівництва держави у боротьбі із COVID19.

6. Встановлено, що удосконалити процес взаємодії органів влади та ЗМІ в Україні можна шляхом доопрацювання законодавства, що регулює сферу взаємодії ЗМІ та органів влади, зокрема, прийняти закон «Про медіа», усунувши із наявного законопроекту недоліки та зауваження; розробки та прийняття Етичного кодексу взаємодії органів публічної влади та ЗМІ; вдосконалення роботи прес-служб органів влади через підвищення кваліфікації персоналу, який там працює; створення на місцях (в регіонах) Концепції інформаційної взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації, яка б визначала цілі, завдання, основні напрямки та механізми реалізації регіональних цільових програм і проектів у сфері, пов'язаній зі створенням, перетворенням і споживанням інформації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ

1. Бойченко Ю.С. Особливості авторитарної та тоталітарної нормативних моделей взаємодії ЗМІ та влади / Ю.С. Бойченко // XXIII Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання - 2020: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти». Миколаїв, Україна, 16-20 листопада 2020 р. Тези. – Миколаїв, 2020.

АНОТАЦІЇ

Бойченко Ю.С. Взаємодія ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію. – На правах рукопису.

Магістерську роботу присвячено розкриттю особливостей взаємодії ЗМІ і влади в Україні в контексті реалізації права громадян на інформацію. З'ясовано стан наукової розробленості проблеми та джерельну базу дослідження. Розкрито поняття та сутність взаємодії ЗМІ та влади. Досліджено світовий досвід взаємодії ЗМІ та влади. Проаналізовано нормативно-правове та інституційне регулювання діяльності ЗМІ в Україні. Охарактеризовано організаційний механізм взаємодії органів публічної влади та ЗМІ. Також у роботі визначено проблеми та шляхи оптимізації взаємодії ЗМІ і влади в Україні. Запропоновано напрямки оптимізації взаємодії ЗМІ і влади в Україні шляхом удосконалення та доопрацювання законодавства (прийняття нового закону «Про медіа», який регулюватиме роботу інтернет-видань); створення Етичного кодексу взаємодії органів публічної влади та ЗМІ; підвищення професійного рівня роботи зі ЗМІ у представників органів публічної влади; створення на місцях (в регіонах) Концепції інформаційної взаємодії органів публічної влади і засобів масової інформації, яка б визначала цілі, завдання, основні напрямки та механізми реалізації регіональних цільових програм і проектів у сфері, пов'язаній зі створенням, перетворенням і споживанням інформації.

Ключові слова: інформація, право на інформацію, ЗМІ, влада, взаємодія ЗМІ та влади

Boychenko Y.S. Interaction of mass media and authorities in Ukraine in the context of realization of citizens' right to information. - On the rights of the manuscript.

The master's thesis is devoted to revealing the peculiarities of interaction between the media and the authorities in Ukraine in the context of the realization of the right of citizens to information. The state of scientific development of the problem and the source base of the research are clarified. The concept and essence of interaction between mass media and power are revealed. Interaction of public authorities and the media is a constant and coordinated activity between government and the media to provide the public with timely, objective, complete information about the work of government, to address key issues of public policy and local issues. The world experience of interaction between mass media and power is studied. The normative-legal and institutional regulation of mass media activity in Ukraine is analyzed. The organizational mechanism of interaction between public authorities and mass media is described. The paper also identifies problems and ways to optimize the interaction between the media and government in Ukraine. Directions for optimizing the interaction between the media and the authorities in Ukraine by improving and refining the legislation (adoption of a new law "On Media", which will regulate the work of online publications); creation of the Code of Ethics of interaction between public authorities and mass media; raising the professional level of work with the media by representatives of public authorities; creation on the ground (in the regions) of the Concept of information interaction of public authorities and mass media, which would define the goals, objectives, main directions and mechanisms of implementation of regional target programs and projects in the field of creation, transformation and consumption of information.

Key words: information, right to information, mass media, power, interaction of mass media and power